

УДК 658.155.012.7

Алескерова Ю.В.

*доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницького національного аграрного університету*

Коробчук А.Р.

*магістр
Вінницького національного аграрного університету*

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

ANALYSIS OF FINANCIAL POTENTIAL AGRICULTURAL ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено аналіз фінансового потенціалу аграрного підприємства. Розкрито, що основними джерелом інформації для визначення фінансового потенціалу аграрного підприємства є фінансова звітність. Проаналізовано коефіцієнти фінансового аналізу для визначення кредитоспроможності аграрного підприємства. Показано досвід Республіки Білорусь під час визначення фінансового потенціалу аграрного підприємства. Доведено, що фінансовий потенціал повинен визначатися в поточний момент часу за допомогою наявної інформації, що міститься в показниках накопичувального характеру, а не тільки за допомогою розрахунку одномоментних показників.

Ключові слова: фінансовий потенціал, аграрне підприємство, Україна, Білорусь, ресурсний потенціал, ресурси, банківський кредит, фінансовий аналіз, фінансова звітність, кредитоспроможність.

АННОТАЦИЯ

В статье исследован анализ финансового потенциала аграрного предприятия. Раскрыто, что основным источником информации для определения финансового потенциала аграрного предприятия является финансовая отчетность. Проанализированы коэффициенты финансового анализа для определения кредитоспособности аграрного предприятия. Показан опыт Республики Беларусь при определении финансового потенциала аграрного предприятия. Доказано, что финансовый потенциал должен определяться в текущий момент времени с помощью имеющейся информации, содержащейся в показателях накопительного характера, а не только с помощью расчета сиюминутных показателей.

Ключевые слова: финансовый потенциал, аграрное предприятие, Украина, Беларусь, ресурсный потенциал, ресурсы, банковский кредит, финансовый анализ, финансовая отчетность, кредитоспособность.

ANNOTATION

The analysis of financial potential of agrarian enterprise is investigated in the article. It is disclosed that the main sources of information for determining the financial potential of an agrarian enterprise are the Financial Statements. The coefficients of financial analysis for determining the creditworthiness of an agrarian enterprise are analyzed. The experience of the Republic of Belarus in the determination of the financial potential of the agrarian enterprise is shown. It is proved that the financial potential should be determined at the current time with the help of available information contained in the indicators of accumulation, and not only by calculating one-time indicators.

Keywords: financial potential, agrarian enterprise, Ukraine, Belarus, resource potential, resources, bank credit, financial analysis, financial reporting, creditworthiness.

Постановка проблеми. За умов вступу України в ЄС все більшого значення набуває управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств, зокрема в розрізі власних і позикових фінансових ресурсів. Багато підприємств

стикаються з нестачею власного капіталу не тільки для фінансування розширеного відтворення, але й для оплати поточних зобов'язань. У зв'язку з цим одним з додаткових джерел фінансування діяльності підприємства є позиковий капітал у вигляді банківського кредиту. Надання кредитних ресурсів з боку банківської установи є ризикованим моментом через наявність ймовірності їх повернення. Для зниження кредитного ризику проводиться детальний аналіз кредитоспроможності суб'єктів господарювання, а саме потенційних позичальників. Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою низки коефіцієнтів на підставі даних фінансової звітності, яка є статичним відображенням діяльності досліджуваного суб'єкта. Будь-яке підприємство є відкритою системою, функціонування якого залежить від багатьох факторів, які формують протягом усього періоду життєдіяльності суб'єкта потенціал аграрного підприємства. Під час аналізу кредитоспроможності аграрного підприємства доцільно акцентувати увагу банківським установам на фінансовому потенціалі як підсистемі економічного потенціалу підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні основи оцінки фінансового потенціалу підприємства розкриті в роботах таких вчених, як, зокрема, В.О. Кунцевич, В.І. Плаксін, О.С. Полещук, І.В. Барсегова, Я.Ю. Саліхова, П.А. Фомін [1; 2], Ю.С. Гончарова [4], П.А. Стецюк [13; 14].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нині немає однозначного визначення, що стосується не тільки діагностики фінансового потенціалу, але й самого фінансового потенціалу. При цьому в роботах дослідників в галузі діагностики фінансового потенціалу основна увага приділяється механізму визначення фінансових коефіцієнтів ліквідності, ділової активності та рентабельності, що, на нашу думку, не відповідає реальній дійсності, що склалась на підприємстві в конкретний момент часу. Фінансовий потенціал повинен визначатися в поточний момент часу за допомогою наявної інформації за такими показниками, які характеризують діяльність аграрного підприємства.

Мета статті полягає в обґрунтуванні можливості застосування аналізу фінансового потенціалу під час проведення діагностики кредитоспроможності позичальника (аграрного підприємства) банківськими установами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківські послуги дають змогу аграрним підприємствам вирішувати свої тимчасові фінансові проблеми, освоювати нові технології без вилучення коштів з бюджету підприємств, стабілізувати економіку збиткових підприємств шляхом фінансування їх програм виходу з кризи, що побічно сприяє вирішенню проблем неплатежів, безробіття, слабкої соціально-економічної захищеності громадян.

Про те, що діагностика підприємства нині актуальна, свідчать процеси глобалізації, світові кризові явища. Необхідно своєчасно проводити діагностику банкрутства з метою його запобігання.

Фінансова діагностика – визначення показників, що дають картину фінансового стану підприємства, його прибутковості і збитковості, змін в структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами та кредиторами на основі наявної фінансової документації.

Нині аналіз кредитоспроможності аграрних підприємств, які звернулися в банк за кредитом, проводиться практично всіма банками за різними методиками. Об'єктивний фінансово-економічний аналіз дає змогу значно знизити кредитні ризики за умов глобалізації.

Основним джерелом інформації для визначення фінансового потенціалу аграрного підприємства є фінансова звітність, а саме Баланс (Звіт про фінансовий стан) (ф. № 1), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (ф. № 2), Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) (форма № 3), Звіт про власний капітал (форма № 4), Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5), Додаток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» (форма № 6).

Розраховується та аналізується кредитоспроможність, тобто фінансовий потенціал аграрного підприємства за такими даними балансу, як основні показники фінансової стійкості досліджуваного підприємства на початок і кінець звітного періоду.

1) Коефіцієнт концентрації власного капіталу: [власний капітал (підсумок I розділу пасиву)] / [всього господарських коштів (валюта балансу)].

2) Коефіцієнт фінансової залежності: (валюта балансу) / [власний капітал (підсумок I розділу пасиву)].

3) Коефіцієнт маневреності власного капіталу: (власні оборотні кошти) / [власний капітал (підсумок I розділу пасиву балансу)].

4) Коефіцієнт структури довгострокових вкладень: [довгострокові зобов'язання] / [необоротні активи (підсумок I розділу активу балансу)].

5) Коефіцієнт довгострокового залучення позичених коштів: [довгострокові зобов'язання] / [довгострокові зобов'язання + власний капітал (підсумок I розділу пасиву)].

6) Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів: [залучений капітал + короткострокові кредити банків (в III розділі пасиву балансу)] / [власний капітал (підсумок I розділу пасиву балансу)].

7) Коефіцієнт структури залученого капіталу: [довгострокові зобов'язання] / [залучений капітал – «Поточні зобов'язання»].

8) Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами розраховується відношенням власних обігових коштів до всієї величини обігових коштів: [«Оборотні активи» – «Поточні зобов'язання»] / (II розділ активу балансу «Оборотні активи»).

9) Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів обчислюється як відношення необоротних коштів до власного капіталу: (розділ I активу балансу) / (розділ I пасиву балансу).

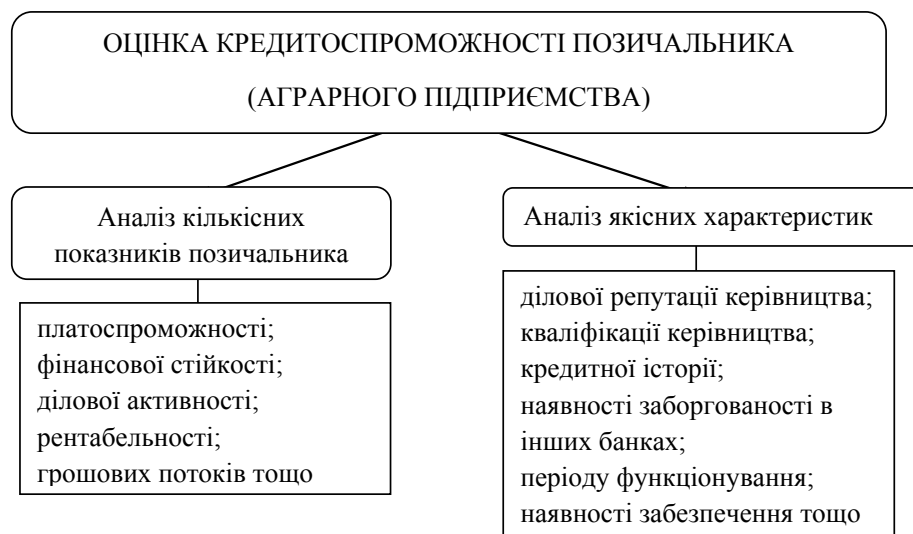

Рис. 1. Оцінка кредитоспроможності позичальника (аграрного підприємства)

10) Коефіцієнт співвідношення виробничих активів і вартості майна визначається відношенням виробничих активів (основні засоби, виробничі запаси, довгострокові біологічні активи, незавершене будівництво) із витратами майбутніх періодів до балансової вартості майна.

11) Коефіцієнт окупності відсотків за кредити розраховується таким відношенням: [(чистий прибуток) + (витрати щодо виплати відсотків)] / (витрати щодо виплати відсотків за кредити).

12) Коефіцієнт чистої виручки визначається відношенням суми чистого прибутку та зносу до виручки від реалізації продукції, робіт і послуг.

13) Коефіцієнт нагромадження амортизації розраховується так: (знос основних засобів і нематеріальних активів) / (первісна вартість основних засобів і нематеріальних активів).

На відміну від України, Республіці Білорусь фінансова діагностика проводиться на основі «Інструкції з аналізу та контролю за фінансовим станом і платоспроможністю суб'єктів підприємницької діяльності», зареєстрованого в національному реєстрі правових актів Республіки Білорусь від 21 травня 2008 року [3]. Аналіз проводиться на основі трьох коефіцієнтів.

1) Коефіцієнт поточної ліквідності (відношення поточних активів до короткострокових зобов'язань) характеризує не ступінь забезпеченості підприємства власними оборотними активами, а ступінь покриття короткострокових зобов'язань короткостроковими активами.

$$K1 = KA: KO, \quad (1)$$

де $K1$ – коефіцієнт поточної ліквідності;
 KA – короткострокові активи;
 KO – короткострокові зобов'язання.

2) Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами розраховується за формулою як відношення суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань за вирахуванням довгострокових активів до короткострокових активів.

$$K2 = (CK + DO - DA): KA, \quad (2)$$

де $K2$ – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами;
 CK – власний капітал;
 DO – довгострокові зобов'язання;
 DA – довгострокові активи;
 KA – короткострокові активи.

3) Коефіцієнт забезпеченості фінансових зобов'язань активами розраховується за формулою як відношення суми довгострокових і короткострокових зобов'язань до валюти бухгалтерського балансу.

$$K3 = (DO + KO): CB, \quad (3)$$

де $K3$ – коефіцієнт забезпеченості фінансових зобов'язань активами;
 DO – довгострокові зобов'язання;
 KO – короткострокові зобов'язання;
 CB – валюта балансу.

На сучасному етапі розвитку кредитних відносин банків за умов інтеграції фінансових ринків актуальною проблемою є розробка ефективної системи фінансової діагностики позичальника банку. Її результати повинні бути обґрунтовані реальними фактами. Такі факти можна отримати за допомогою цілеспрямованого аналізу стану підприємства на основі зіставлення економічних, юридичних та соціальних факторів, за результатами якого можна прийняти обґрунтоване рішення про фінансовий стан підприємства. Одним з таких способів є аналіз фінансового потенціалу як підсистема економічного потенціалу підприємства.

Узагальнення теоретичних поглядів вчених дають нам змогу констатувати, що в економічній літературі існують різні позиції щодо змісту категорії «Економічний потенціал підприємства». При цьому одні вважають, що ця категорія є конгломератом ресурсів [5], інші представляють економічний потенціал підприємства як результат економічних і виробничих відносин між суб'єктами господарської діяльності, а треті під економічним потенціалом розуміють здатність підприємства забезпечувати своє довгострокове функціонування та досягнення стратегічних цілей за конкретним обсягом, як і будову ресурсів.

Отже, ресурсний потенціал є основною складовою економічного потенціалу господарюючого суб'єкта та відображає потенційні можливості підприємства [7]. Одночасно економічний потенціал передбачає реалізацію потенційних можливостей, виражену в досягненні економічного ефекту. Ґрунтуючись на цьому твердженні, розвиток поняття «економічний потенціал підприємства» представили на рис. 2.

Варто відзначити, що кредитоспроможність позичальника визначається на підставі даних фінансової звітності, яка не в змозі відобразити повну ситуацію, яка відбувається на підприємстві в динаміці.

Економічний потенціал підприємства можна розглядати як цілісну систему, основними елементами якої виступають ресурсний, інноваційний та інвестиційний потенціали.

У сукупності майновий і трудовий потенціали формують ресурсний потенціал підприємства. За ефективного використання підприємницьких здібностей трудового колективу разом з технічною базою на підприємстві з'являється інноваційний потенціал, який в сукупності з ресурсним є виробничим потенціалом. Успішна реалізація виробничого потенціалу сприяє появі інвестиційного потенціалу.

Слід зазначити, що більшість економістів у складі ресурсного потенціалу виділяє матеріально-технічний потенціал, який підрозділяється на потенціал матеріальних ресурсів (короткострокові активи), технічний потенціал (довгострокові активи) і трудовий потенціал [8]. При цьому нині проблема формалізованого визначення поняття «ресурсний потенціал» і

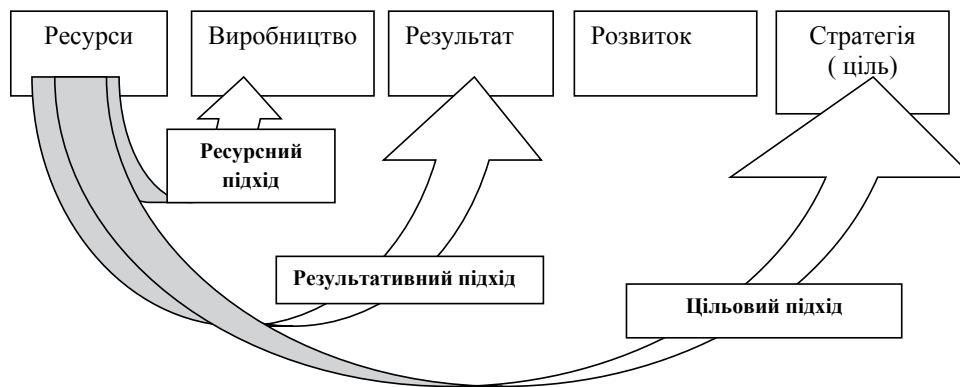

Рис. 2. Розвиток поняття «економічний потенціал аграрного підприємства»

його зв'язку з економічним потенціалом підприємства залишається невирішеною. Слід відзначити, що математичне моделювання ресурсного потенціалу за сучасних умов вимагає подальшого вивчення і дослідження.

Інноваційний потенціал підприємства в загальному вигляді включає передбачувані або вже мобілізовані ресурси та організаційний механізм для досягнення поставленої мети в галузі наукоємних технологічних процесів, нових видів продуктів або їх модифікації, а також нових послуг.

Під час оцінювання інноваційного потенціалу більшість економістів акцентує свою увагу на використанні суб'єктивного метода експертних оцінок [9].

Авторами пропонується оцінка інноваційного потенціалу на підставі порівняння інтегрального показника можливого інноваційного розвитку, який визначається з огляду на наявні можливості сільськогосподарського підприємства, тобто фактично сформованим інноваційним потенціалом, який характеризується часткою інноваційної продукції в загальному обсязі реалізації, витратами на інноваційні розробки та співвідношенням величини витрат на інноваційну продукцію та отриманою виручкою від цього виду продукції. Отриманий результат порівняння величин векторів можливого та фактичного інноваційного потенціалів є можливістю інноваційного розвитку підприємства.

Серед низки економістів існує погляд на зміст інвестиційного потенціалу як можливість підприємства інвестувати у свій власний розвиток, купуючи різні активи та створюючи цією дією додатковий фінансовий потік. Ми вважаємо, що така інтерпретація більшою мірою характеризує фінансовий потенціал.

Фінансовий потенціал є важливим елементом у стратегічному управлінні фінансово-господарської діяльності підприємства. Фінансовий потенціал розглядається як сукупність фінансових ресурсів, які беруть участь у виробничо-господарській діяльності (власний капітал, різні резерви, вартість основного капіталу,

оборотних активів, стійкі пасиви, амортизаційні відрахування, величина короткострокових і довгострокових позик кредиторів, нерозподілений прибуток тощо).

Слід зазначити, що виробничо-економічний потенціал є категорією, що має низький показник мобільності, на відміну від нього, фінансовий потенціал характеризується високою мобільністю, оскільки основною формою прояву фінансового потенціалу, на нашу думку, виступають грошові кошти.

В.О. Кунцевич характеризує фінансовий потенціал розвитку підприємства як сукупність наявних фінансових ресурсів, можливостей системи щодо їх залучення та ефективного управління для досягнення тактичної і стратегічної мети підприємства [1].

У своїх дослідженнях В.І. Плаксін і А.С. Полещук відзначають, що фінансово-економічний потенціал підприємства не можна передбачати як просту суму компонентів, його складових, бо в будь-якій виробничій системі спостерігається складна взаємодія складових потенціалу системи. Крім того, фінансово-економічний потенціал підприємства залежить не тільки від наявних ресурсів, але й від організації системи та впливу середовища [10].

На думку І.В. Барсегової, основною складовою фінансового потенціалу є сукупність власних і залучених фінансових ресурсів, тобто грошових коштів, які перебувають у його розпорядженні [11]. Після оцінювання наявних фінансових ресурсів можна оцінити фінансовий потенціал підприємства.

У своїй роботі «Конкурентний потенціал підприємства: сутність, структура, методика оцінки» Я.Ю. Саліхова до складу фінансового потенціалу включає фінансові ресурси та інвестиційні можливості [12].

П.А. Фомін розглядає фінансовий потенціал підприємства як відносини, що виникають на підприємстві щодо досягнення максимально можливого фінансового результату за умов наявності власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності та фінансової стійкості; можливості залучення капіталу в обсязі,

який необхідний для реалізації ефективних інвестиційних проєктів; рентабельності вкладеного капіталу; наявності ефективної системи управління фінансами, що забезпечує прозорість поточного та майбутнього фінансового стану [2].

Трактуювання терміна «фінансовий потенціал» дає більш повне уявлення про сутність досліджуваного поняття, оскільки ми вважаємо, що фінансовий потенціал не тільки є необхідною рушійною силою, яка приводить в динамічний стан підприємство (мається на увазі наявність джерел фінансування), але й дає реальні можливості, якими володіє господарюючий суб'єкт, в певний момент часу за найбільш повного та найкращого використання наявних у нього всіх ресурсів і засобів.

Отже, фінансовий потенціал є «фундаментом», на якому будується перспективна діяльність сільськогосподарського підприємства. Фінансовий потенціал опосередковує всі етапи функціонування суб'єкта господарювання від моменту створення (формування статутного капіталу) до досягнення мети діяльності організації (одержання прибутку). Тому фінансовий потенціал виступає складовою економічного потенціалу підприємства протягом усього періоду функціонування.

Висновки. Фінансовий потенціал підприємства, на нашу думку, є відносною величиною, що залежить від низки детермінант. Вимірювання фінансового потенціалу можна здійснити тільки в динаміці за допомогою відносного коефіцієнта або індексу. Для виведення фінансового потенціалу підприємства на поточний момент часу необхідні показники накопичувального характеру. Для виведення таких показників доцільно звернутися до основних показників соціально-економічного розвитку тієї чи іншої країни.

До основних соціально-економічних показників Республіки Білорусь відносяться кількість населення, доходи населення, валовий внутрішній продукт (ВВП), сумарна вартість основних засобів, чистий прибуток [14]. Основними соціально-економічними показниками в Україні виступають ВВП, рівень безробіття, заробітна плата, кількість населення тощо.

Ідентифікуючи інтереси держави з підприємством і навпаки, можемо припустити, що основними складовими фінансового потенціалу підприємства, що мають накопичувальний характер, виступають:

- обсяг реалізації (виручка від реалізації продукції, робіт, послуг);
- кількість працівників (показник відображає ефективність використання кількості працівників);
- рівень оплати праці;
- обсяг інвестицій за рахунок власних коштів;
- первісна вартість основних фондів (показник фондоддачі);

– сума нарахованих дивідендів за певний період часу (норма дивіденду).

Для оперування цими економічними показниками в розрізі фінансового потенціалу необхідно, щоб вони мали такий же вигляд. Фінансовий потенціал повинен визначатися в поточний момент часу за допомогою наявної інформації, що міститься в показниках накопичувального характеру, а не тільки за допомогою розрахунку одномоментних показників, як це практикується у фінансовому аналізі.

Такими показниками можуть виступати обсяг продажів, інвестування за рахунок власних коштів, кількість працівників, рівень заробітної плати, сумарна вартість наявних на підприємстві основних засобів і сума нарахованих дивідендів. Аналіз даних показників дає змогу відстежити напрям і швидкість розвитку діяльності підприємства в динаміці, що з урахуванням законів наукової діалектики може відбуватися не тільки в напрямі зростання, але й в напрямі зниження; допускається варіант негативного його значення, що є прихований у фінансовій звітності фактор (показник) переходу фінансових джерел від одного власника до інших.

Через це особливої актуальності та важливості набувають теоретичне обґрунтування, наукове вивчення і розробка методів діагностики та ідентифікації фінансового потенціалу аграрних підприємств, оскільки вона дає змогу виявити їх внутрішні проблеми і завчасно вжити необхідних заходів. Діагностика дає можливість встановити та оцінити фінансовий стан аграрних підприємств і зрозуміти, чому це виникло, до чого воно призведе.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кунцевич В.О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки. Актуальні проблеми економіки. 2004. № 7 (37). С. 123–130.
2. Фомин П.А., Старовойтов М.К. Особенности оценки производственного и финансового потенциала промышленных предприятий. Москва, 2007.
3. Инструкция «Об утверждении Инструкции по анализу и контролю за финансовым состоянием и платежеспособностью субъектов предпринимательской деятельности», зарегистрированная в национальном реестре правовых актов Республики Беларусь 21 мая 2008 года № 8/18833. URL: <http://www.bankrot.by/zak/101>.
4. Гончарова Ю.С. Методи та етапи оцінки фінансового потенціалу підприємства. Економіка підприємства. 2013. № 4. С. 43–45.
5. Горбунов Э.М. Экономический потенциал развитого социализма. Вопросы экономики. 1981. № 9.
6. Фигурнов Э.В. Производственный потенциал. Москва, 1982.
7. Валева Ю.С., Исаева Н.С. Диагностика производственно-финансового потенциала промышленного предприятия. Экономический анализ: теория и практика. 2007. № 1 (82).
8. Сафонов Е.Н., Паламаренко Г.А. Особенности формулирования целей инновационной стратегии предприятия в современных условиях хозяйствования. Проблемы совер-

- шенствования управления предприятием в современных условиях: сборник материалов межрегиональной научно-практической конференции (Пермский университет). Пенза, 2000. С. 92.
9. Касьянова Н.В. Основы развития потенциала предприятий в современных условиях. Проблемы повышения эффективности функционирования предприятий различных форм собственности: сборник научных трудов. Т.2. Донецк: ИЭП НАН Украины, 2004. С. 139–148.
10. Барсегова И.В. Финансовый потенциал для коммерческого сектора. URL: http://economicarggu.ru/2011_4/barsegova.pdf.
11. Салихова Я.Ю. Конкурентный потенциал предприятия: сущность, структура, методика оценки: учебное пособие. СПб: издательство СПбГУЭФ, 2011.
12. Интернет-портал Национального статистического комитета Республики Беларусь. Сайт НСК РБ. Минск, 2014. URL: http://belstat.gov.by/homep/ru/indicators/doclad/2014_1/05.pdf.
13. Стецюк П.А. Економічна суть фінансових ресурсів. Фінанси України. 2007. № 1. С. 129–143.
14. Стецюк С.А. Методичні аспекти оцінки фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Фінанси і кредит. 2009. № 1. С. 11–17.